

УДК 930

Олена КОЛОМІЄЦЬ

к.пед.н., доцент кафедри історії,

Центральноукраїнський національний технічний університет

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОЇ РЕГІОНАЛІСТИКИ

Анотація. Розглянуто проблему розвитку історичної науки у контексті історичної регіоналістики, зумовленого утвердженням так званої «просторової» дослідницької парадигми. Виявлено науковий потенціал регіоналістики для розвитку історичної науки в сучасних умовах. Йдеться насамперед про можливість створення правдивої картини української історії, в якій специфічні відмінності окремих частин українського та інших етносів пояснюється особливостями їх розвитку в різних державних системах, впливом природно-географічних, соціобіологічних, історико-культурних та інших чинників.

Ключові слова: історико-географічний регіон, історична наука, локальна історія, регіоналізація, регіоналістика.

Abstract. The problem of the development of historical science in the context of historical regionalism, caused by the establishment of the so-called "spatial" research paradigm, is considered. The scientific potential of regional studies for the development of historical science in modern conditions has been revealed. It is primarily about the possibility of creating a true picture of Ukrainian history, in which the specific differences of individual parts of Ukrainian and other ethnic groups are explained by the peculiarities of their development in different state systems, the influence of natural-geographical, sociobiological, historical-cultural and other factors.

Keywords: historical-geographical region, historical science, local history, regionalization, regionalism.

Перспективним напрямом сучасної історичної науки, що стрімко розвивається, є історична регіоналістика. Зростання інтересу до проблем історичних регіонів науковці пов'язують із загальним процесом регіоналізації сучасного світу, помітним переформатуванням його традиційної структури. Очевидно, що процеси регіоналізації в сучасному світі стосуються боротьби за контроль над природними, економічними, стратегічними ресурсами. Процес регіоналізації став важливою складовою економічних і суспільно-політичних перетворень в Україні, поставивши на порядок денний питання про необхідність здійснення ефективної регіональної політики, а також загостривши проблему наукового осмислення формування окремих регіонів країни, її наукового осмислення в історичному та культурологічному вимірах.

Отже, актуальність регіональної історії в наш час не викликає сумніву. Важливим завданням сучасної науки стає вивчення регіональних культур та їх взаємовпливу, а також аналіз впливу на локальні об'єкти природно-географічних, геополітичних, соціоетнічних, історико-культурних чинників.

Проблеми регіональної історії України досліджують провідні історики, культурологи, демографи (Я. Верменич, І. Колесник, С. Маловічко, Т. Попова, І. Студенніков та ін. автори). Наукові розвідки присвячено,

зокрема, питанням теоретико-методологічного характеру, що стосуються обґрунтування предметного поля і завдань регіональних досліджень, а також проблемам локалізації населення і територіальних зв'язків, територіальної організації господарства, специфіки регіональної культури, ментальності, ідентичності та ін.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні наукового потенціалу регіоналістики для розвитку історичної науки в сучасних умовах.

Як відомо, регіоналістика – це галузь науки, яка вивчає різноманітні сфери суспільної діяльності, їх територіальну специфіку з метою з'ясування функцій і значення історично сформованого регіону в системі культурних надбань окремої нації та людства загалом. Слід зауважити, що до об'єктів досліджень регіоналістики відносять окремі суспільні феномени з погляду її соціальної значущості або лише ті території, які мають значний історико-культурний та економічний потенціал.

Нині поняття «історична регіоналістика» або «регіональна історія» часто ототожнюється з такими поняттями, як «історичне краєзнавство», «регіональне краєзнавство», «локальна історія», «місцева історія» тощо. Ця наукова галузь, сформувавшись у міждисциплінарному просторі, на межі природничого й соціогуманітарного знання, розвивається як комплексна дисципліна синтезуючого характеру. Вона досліджує процеси людської життєдіяльності, створені людиною матеріальні й духовні цінності в рамках географічного простору регіону, отже, покликана представити цілісну картину історичного розвитку певної території. Має декілька складових, зокрема, географічну, історико-культурну, демографічну, етнокультурну. Широкий науковий простір для розвитку історичної регіоналістики забезпечує акумуляція здобутків різних наукових галузей: історичної та економічної географії, етнології, культурології, урбаністики, археології, антропології, соціології та ін..

Виділення історичної регіоналістики в окремий науковий напрям створює можливості для підкріплення конкретним історичним матеріалом ідеї багатоманітності історичного процесу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків в існуючому різноманітті культурних форм. На ґрунті історичної регіоналістики можливо створити правдиву картину української історії, в якій специфічні відмінності окремих частин українського та інших етносів пояснюються особливостями їх розвитку в різних державних системах, впливом природно-географічних, соціобіологічних, історико-культурних та ін. чинників. Таким чином, оперуючи методологічним інструментарієм історичної науки, історична регіоналістика здатна дати науково обґрунтоване пояснення багатьох явищ, які проявляються в процесі регіоналізації країни.

Науковці стверджують, що «становлення історичної регіоналістики як окремої субдисципліни стало можливим лише за умов неупередженого осмислення різноманітних виявів регіоналізму в найширшому глобальному контексті. Необхідно було навчитися бачити в регіоналізмі не лише сепаратистські загрози, а й потужний резерв саморозвитку територіальних соціумів» (Верменич, 2013:10).

На сьогодні доведено, що регіональні відмінності в Україні мають різне походження й природу. Це пов'язано з певним історичним досвідом окремих територій і сформованими на його основі регіональними особливостями і традиціями. Ці відмінності зумовлені також геополітичними реаліями, специфікою соціальної стратифікації, систем господарювання, способів самоорганізації тощо.

У фокусі досліджень історичної регіоналістики знаходиться регіон. Він виступає як територія, яка є однорідною з погляду певних визначальних критеріїв і таким чином відмінною від суміжних територій. Основні критерії щодо визначення поняття «регіон» науковцями вироблено на початку ХХІ ст.. З урахуванням особливостей історичного розвитку, традицій державотворення на українських землях, їх природно-географічної та етнополітичної неоднорідності ключовим у вітчизняній регіоналістиці виступає поняття «історико-географічний регіон». Обґрунтування такого підходу належить Я. Верменич (Верменич, 2012: 224). Йдеться, зокрема, про встановлення чітких меж певного «територіального соціуму» з його мовними, економічними, культурними, конфесійними та іншими особливостями.

Таким чином, акцентуючи увагу на явище регіоналізму, історична регіоналістика «виявляє комплекс соціокультурних, ментально-духовних структур, за допомогою яких формується для певної локально організованої спільноти спільна історична пам'ять, інтегративні настанови тощо» (Ковальська-Павелко І. М., 2014:161).

Розвиток регіоналістики у сучасному світі зумовлений утвердженням нової, так званої «просторової» дослідницької парадигми. Суть її полягає у застосуванні хорологічних (ареалогічних) підходів до вивчення соціумів. Це означає, що простір (а не час) виступає основною структурною домінантою й системоутворюючим чинником. А це, в свою чергу, передбачає розгляд особливостей різного роду територіальних одиниць в якості предмета досліджень. Але при цьому, як стверджують науковці, «важливо досліджувати не самі лише регіони з відповідними ідентичностями, але й простір «між» ними – сферу перехресних впливів, контактних зон, конфліктних ареалів у максимально широких хронологічних діапазонах і у компаративних контекстах» (Верменич, 2013:38)

Розробкою актуальних питань регіональної історії займаються, зокрема, науковці Інституту історії України НАН України, де діє відділ історичної регіоналістики. Спектр наукових проблем, що цікавлять істориків, досить широкий. Це – різноманітні аспекти буття людини й територіальної локалізації її діяльності; закономірності функціонування соціально-економічної системи регіонів з урахуванням природно-ресурсних, історичних, демографічних та інших особливостей; специфіка регіональної культури й самосвідомості; дослідження регіонального розвитку у взаємозв'язку з основними напрямками державного будівництва тощо.

Суспільні запити й виклики часу змушують науковців постійно оновлювати науково-категоріальний апарат регіоналістики, її методологічну

базу й методичний інструментарій, активніше співпрацювати з представниками суміжних наукових напрямів.

Джерела та література:

1. Верменич Я. В. Історична регіоналістика в системі «просторової історії»: диференціації предметних полів /Я. В. Верменич. *Регіональна історія України*. Зб. наук. ст./гол. ред. В. Смолій; відп. ред. Я. Верменич. Вип.7. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. С. 9-38.
2. Верменич Я. Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації / Я. Верменич. К., 2012. 284 с.
3. Ковальська-Павелко І. М. Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика: демаркація предметних полів. *Грані. History*. №6 (110). червень 2014.С.161-167.